

УДК 159.923.2

Кучеренко Єгор

кандидат психологічних наук, доцент,
докторант кафедри психології

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

<https://orcid.org/0000-0002-7462-0638>DOI <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i20.327>

ІДЕНТИФІКАЦІЙНА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ СУБ'ЄКТА САМОПІЗНАННЯ В ЛІМІНАЛЬНОМУ СТАНІ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми лімінальних станів суб'єкта самопізнання в дорослому віці в період лімінальної паузи. На основі психосинтезу встановлено, що провідною причиною виникнення лімінальних станів є вичерпне домінування захисної субособистості, яке й спричиняє порогове самопізнання – суб'єктний рівень розвитку лімінальності. Висувається припущення про те, що свідоме Я, як суб'єкт самопізнання в лімінальному стані, не проявлюється, а лише заміщується ототожненням із різноспрямованими субособистостями.

Автором вперше в загальнопсихологічній теорії лімінальності вводиться поняття ідентифікаційної невизначеності як результату усвідомлення лімінальних станів, у яких ідентифікації переживаються ототожнено, а тому не диференціюються свідомим Я. Наголошується, що таке усвідомлення здійснюється лише розототожнено, внаслідок чого лімінальний стан об'єктивується в полі свідомості як виживаюча (хибно негативна) та захисна (хибно позитивна) субособистості, що мають виражене просторово-часове зміщення у наративних та імагінативних формовиявах.

На прикладі одиничного випадку психотерапії дорослого, у статті презентовано емпіричну модель ідентифікаційної невизначеності, яка включає два базових структурних компоненти: виживаючу та захисну субособистості як різноспрямовані ідентифікації. Ідентифікаційну невизначеність пропонується досліджувати на основі символічно виражених імагінацій та наративів за такими критеріями: усвідомлення власне субособистостей або їх масок, функцій і типу ідентифікації субособистостей (масок); усвідомлення різноспрямованості субособистостей як чинника внутрішнього конфлікту; відповідність субособистостей та масок групам ідеальних моделей. Зростання рівня усвідомлення субособистостей та критеріїв їх якісного аналізу в процесі організованого самопізнання засвідчує зростання рівня ідентифікаційної невизначеності.

Ключові слова: ідентифікаційна невизначеність, лімінальність, лімінальний стан, лімінальна пауза, свідоме Я, субособистості, внутрішній конфлікт.

Постановка проблеми. В умовах суспільної лімінальності сучасні українці вимушені переживати лімінальні стани як особистісний предиктор неусвідомленого переходу від попередніх до майбутніх ідентифікацій. Російсько-українська війна спричинила не лише психотравматизацію суспільства, але й пришвидшила пошук нової самоідентичності дорослого населення, яке «стоїть на порозі між» війною та перемогою. Однак психологічний «пори́г» лише умовно визначений в часі та просторі соціальних подій: насправді він «простягається» на межі порогового самопізнання, в якому психологічне минуле не рухається «тут і зараз» в психологічне майбутнє. Саме така «зупинка» в соціальному світі (очікування перемоги) часто-густо «зачинає двері на вході» до

внутрішнього світу, в якому наше самоототожнення хоче, але не може зазнати суттєвих змін.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблема лімінальності та лімінальних станів в українській психології набуває своєї актуальності не лише внаслідок війни. Насамперед, у вітчизняній науці відсутня загальнопсихологічна теорія лімінальності. Натомість в зарубіжній та українській філософії, соціології, політології, культурології та релігієзнавстві проблема лімінальності усебіч досліджена від середини ХХ-го століття. Але в міждисциплінарних дослідженнях поза увагою науковців залишається психологічна сутність лімінальності як здатності суб'єкта до порогового самопізнання. Лімінальні стани лише побіжно досліджені в межах проблеми професійної ідентичності (Курганська, 2013), зокрема в умовах воєнного стану (Касьянова & Разумна, 2022). Так само теорія лімінальності не розроблена в проблематиці особистісних змін в умовах психологічної невизначеності (Лушин, 2003).

У попередніх теоретичних дослідженнях нами встановлено, що лімінальність – це психічна здатність суб'єкта до порогового самопізнання та самозміни, яка полягає у довільному входженні в рефлексивний стан свідомості, який він переживає як розототожнення з домінуючими ідентифікаціями своєї особистості – субособистостями. Вони кваліфікуються ним як різноспрямовані або як такі, що мають вичерпний (завершений) рівень свого формовиявлення в емотивній, когнітивній та конативній сферах цілісної особистості і потребують зміни (трансформації) в інший (новий), ще не сформований стан прояву в актуальній чи бажаній активності. Долімінальний етап розвитку лімінальності суб'єкта (лімінальна пауза) умовно відповідає періоду ранньої дорослості і супроводжується домінуванням захисної субособистості, що врешті призводить до переживання лімінального стану, в якому посилюється пошук альтернативних захисних ідентичностей.

Відкритим залишається питання щодо феномену лімінальних станів, який, окрім описового характеру на базі психотерапії (Stein, 1983), в психологічних дослідженнях дорослого не набув належного обґрунтування, зокрема його змісту та структури.

Мета статті – на базі психосинтезу теоретично дослідити структуру ідентифікаційної невизначеності суб'єкта самопізнання в лімінальному стані та представити її емпіричну модель на прикладі психотерапевтичного випадку.

Методи дослідження. Для досягнення мети теоретичного дослідження нами було застосовано такі методи: порівняльний аналіз наукових джерел, узагальнення, синтез, аналіз одиничного випадку, моделювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні феномену лімінальних станів ми спираємось на концепцію субособистостей, яку засновник психосинтезу Assagioli розробив, посилаючись на результати психіатричних досліджень Prince (Assagioli, 2022: 44–45) та ідеї James про множинність особистості (Assagioli, 2022: 17). Вихідним ми вважаємо положення Assagioli про те, що субособистості – це патерни самоідентифікації, які свідомо та несвідомо формуються протягом онтогенезу, що часто призводить до конфлікту між домінуючою субособистістю наприкінці одного вікового періоду та новою соціальною роллю на початку іншого. Відтак деякі субособистості формуються внаслідок психотравматизації, але переважна більшість з них – «здорові» (Assagioli, 2022: 7). Vargiu та Carter-Haar розвинули ідею травматичного досвіду в структурі субособистості (Vargiu, 1974; Carter-Haar, 1975), проте предмет нашого дослідження – лімінальність та лімінальні стани – окреслено в працях інших психосинтетиків (Rowan, 1990; Meriam, 1994; Firman & Russell, 1994).

Загалом субособистість – це напівавтономна частина особистості, яка, організувалась в життєвому досвіді навколо незадоволеної потреби і стала мотиваційним утворенням несвідомого, що постійно прагне до самовираження. Вона виражається як

емоційно-поведінкова звичка або соціальна роль через стереотипову поведінку, тобто симптомокомплекс тілесних відчуттів та рухів, емоційних станів, почуттів, мисленневих схем та мовленнєвих засобів. Взаємодія між субособистостями в дорослому віці може бути сумісна, нейтральна або ж різноспрямована. Але протидія між антагоністичними субособистостями не завжди усвідомлюється, тобто вони не рефлексуються як пережитий досвід чи подія (Шахоева & Кучеренко, 2022).

Лімінальний стан переживається несвідомо, радше «під порогом» свідомості (Stein, 1983). Результат усвідомлення лімінального стану феноменально відображається як ідентифікаційна невизначеність. У психосинтезі Rowan описав її як усвідомлення себе почергово «нормальною» або «ненормальною» людиною, «доброю» або «поганою» тощо. Він наголошував, що драматична та тривала післядія цього «поділу» особистості виражається в домінуванні певної субособистості протягом більшої частини дорослого життя (Rowan, 1990). Таку «післядію» ми називаємо лімінальною паузою, протягом якої триває цілком «нормальне», часом «щасливе» життя особистості, але домінування будь-якої субособистості призводить до заміщення свідомого Я. В психосинтезі саме свідоме Я виконує функцію усвідомлення різноспрямованих ідентифікацій особистості, які оприявлюється в свідомості як окремі субособистості (Firman & Russell, 1994: 19).

Хибність субособистості в психосинтезі пояснюється через механізм розототожнення: з одного боку, те, з чим Я себе ідентифікує є цілком реальним переживанням, з іншого – в процесі споглядання за переживанням Я відрізняється від ідентифікації як спостерігач і об'єкт спостереження, на який він може здійснити свій вплив (Кучеренко, 2018: 83). Тобто Я може ототожнюватись з субособистістю, але це часткове, обмежене самоототожнення (наприклад, лише позитивне або виключно негативне).

Протягом лімінальної паузи, яка може тривати роками, не відбувається символічне «прощання» з хибно негативною (виживаючою, травмованою) та/чи хибно позитивною (захисною) субособистостями. Тривала взаємодія між ними має радше співзалежний (виживаючий) характер, ніж конфліктний, хоча в своїй мотиваційній основі вони різноспрямовані. Такий «симбіоз» формується протягом ранньої дорослості і досягає максимального «розпаду» в середині життя, коли «помирає герой» або життєвий ідеал, з яким себе постійно ідентифікувала особистість (Stein, 1983).

Психологічна «смертність» домінуючої субособистості супроводжується переживанням лімінального стану, коли суб'єкт самопізнання суб'єктивно «не виживає» і «не захищає» себе в межах захисної ідентифікації, символічно «застрягаючи на порозі» до невідомого. Свідоме Я трансцендентується стосовно цілісної особистості, яка натомість стає об'єктом поступового розототожнення з різними ідентифікаціями. Таким чином порушується організаційна цілість особистості в системі усталених ідентифікацій за потреби віднайти нові, але невідомі.

Для виходу з лімінального стану особистість вдається до порогового самопізнання, в якому стає об'єктом розототожнення: вона як сукупність субособистостей усвідомлюється тепер як реальні та символічні ролі, які ми виконуємо на сцені соціального життя. Настає час збагнути, хто є «режисером» вистави, в якій «ми граємо наші ролі несвідомо, нічого не знаючи про них, і виконуємо їх погано, невміло, як погані актори-аматори» (Assagioli, 2022: 22).

Наведемо приклад з власного досвіду професійної психотерапії з дозволу клієнтки 34 років. Її лімінальний стан після адаптації до нового місця проживання супроводжувався взаємодією між субособистостями Біженки, яка прагне безпеки та нових можливостей, а також Патріотки, яка сумує за Батьківщиною з втраченими можливостями. Внутрішній діалог між ними було об'єктивовано технікою візуальних розстановок в форматі онлайн. Обидві субособистості мали власні наративи самовираження, що постійно призводило до боротьби між сильними бажаннями залишитись в безпеці та повернутись додому. Ці

бажання задовольнялися символічно – як почергове ототожнення з двома різними субособистостями, а тому у свідомості загалом втрачалось почуття реальності через надмірну замріяність чи румінацію. Тобто, перебуваючи реально в безпеці, клієнтка прагнула до неї.

Assagioli вважав, що взаємодія між протилежностями стає внутрішнім конфліктом лише за умови її усвідомлення з боку суб'єкта, який в психосинтезі названо свідомим Я (Assagioli, 1974: 74). Натомість в лімінальному стані вона переживається несвідомо – як «застрагання» чи «розчинення» Я між двома субособистостями, що мають різні просторово-часові описові характеристики символічної природи. У клієнтки Патріотка в просторово-часовій організації переживалась «десь там і колись», а Біженка «ніби не тут та ніби не зараз». Це означає, що її свідоме Я перебувало «ніде й ніколи», бо не відображалось в свідомості у визначеному часі й просторі. Крім того, в лімінальному стані свідоме Я не відображається в реальному чи символічному образі, який допоміг би інтроспективно перебувати в третій позиції стосовно субособистостей – як спостерігач. Щоб вийти з лімінального стану, спершу необхідно «оживити» свідоме Я завдяки розототожненню. Така мета фундаментально вирізняє психосинтез серед інших теорій та методів.

Роменець та Маноха, досліджуючи психосинтез, зауважили: «Коли ж відбувається розототожнення, людина рушає уперед і піднімається на новий рівень свідомості...» (2003: 504). Цей «новий рівень» можна описати на вище наведеному прикладі у такому наративі: «Я – не лише біженка і не лише патріотка. Між ними важко зробити вибір...». Очевидно, що словосполучення «між ними» є ознакою вищого рівня розвитку лімінальності, коли суб'єкт усвідомлює себе не «між варіантами вибору» (як особистість), а радше «між тими, хто приймає рішення» (як суб'єкт). Але такому інсайту передуює аналітичний етап психосинтезу, який ми описали нижче.

На перший погляд видається, що обидві субособистості цілком позитивні у своїй мотиваційній спрямованості. Бути в безпеці і прагнути до родової причетності – це не різноспрямовані, а «паралельні» бажання. Однак, в об'єктивованому внутрішньому діалозі клієнтка на власний подив встановила хибно позитивну мотивацію Патріотки: вона звинувачувала Біженку щодо здійсненого вибору на користь «втечі з країни», а не за «покликом Батьківщини». Таке усвідомлення в психосинтезі називають «здивуванням від болю». Водночас виявилось, що Біженка – не жертва звинувачень, а героїня, яка рятувала власне життя та життя дітей. Це «здивування від радощів», яке виражається в такому висловлюванні клієнтки: «Я – не жертва війни, я – гарна мати». Можна помилково висувати, що одна із субособистостей (Патріотка) несвідомо протидіє іншій (Біженці). Однак вони обидві протидіють одна одній і не можуть бути збалансовані у своїй взаємодії без синтетичної функції свідомого Я.

У таблиці 1 ми змоделювали структуру ідентифікаційної невизначеності на основі наведеного прикладу. Очевидно, що об'єктивуються не власне субособистості, а їх захисні маски, які так само є субособистостями. Зі слів клієнтки виявилось, що Патріотка хибно позитивно захищає раніше сформовану субособистість хибно негативної Судді (самокритики), а хибно негативна Біженка захищає хибно позитивну Супермаму. Було встановлено, що протягом лімінальної паузи (відколи пані завагітніла) у неї постійно домінувала хибно позитивна субособистість гарної матері (Супермама), яка вимушено компенсувала надмірну самокритику – пригнічення з боку субособистості Судді. Таке усвідомлення переживається знову як «здивування від болю»: «Я – вічна мати, яка тікає від самокритики. Це жах!»).

Зауважимо, що самокритика може бути й конструктивною, а не лише руйнівною, як було у попередньому досвіді клієнтки (у шлюбних стосунках). Тому на основі короткої історії виникнення субособистості Судді вона змогла усвідомити її однобічно – лише як

негативну ідентифікацію. Звідси й смисл усталених в психосинтезі формулювань: субособистість хибна, бо вона лише частково відображає цілісну особистість: негативно або позитивно. Навіть нейтральне відображення не є повним та аутентичним, оскільки субособистість не відображає сутності особистості – її свідомого Я (Кучеренко 2018: 183).

Таблиця 1.

**Емпірична модель ідентифікаційної невизначеності дорослого
(на прикладі психотерапевтичного випадку)**

Типи субособистостей і масок	Критерії якісного аналізу субособистостей і масок				
	назва	тип ідентифікації	функція	ідеальні моделі за Assagioli	наративи просторово-часового зміщення
виживаюча	Суддя або Самокритика	Хибно негативна	Виживання через появу самокритики	«Гірше, ніж я є насправді»	«У далекому минулому»
маска виживаючої субособистості	Патріотка	Хибно позитивна	Ситуативний захист Судді	«Що очікують інші від мене»	«Десять там і колись»
захисна	Супермама	Хибно позитивна	Захист від травмування через ідеалізацію	«Краще, ніж я є насправді»	«Постійно й усюди»
маска захисної субособистості	Біженка	Хибно негативна	Ситуативний захист Супермами (гіперзахист)	«Як мене сприймають інші»	«Ніби не тут та ніби не зараз»

Субособистість Судді сформувалась зовсім в інших стосунках – у невдалому подружньому житті (колишній чоловік постійно критикував пані). На час перебування клієнтки за кордоном Суддя актуалізувалась під маскою Патріотки внаслідок негативних оцінок клієнтки в мережі Фейсбук. Тобто субособистість набуває ознак нейтральності лише після виявлення у ній протилежних спонук в процесі «знімання маски». Внутрішній конфлікт ми кваліфікуємо в даному випадку саме як усвідомлення протидії між субособистістю та її маскою, оскільки вони різноспрямовані, але залишаються амбітендентними. Амбітендентність ми трактуємо як єдність протилежностей, одна з яких усвідомлюється, а інша – ні (Зелінська, 2010).

Протидія субособистостей Супермами та Судді не усвідомлюється в лімінальному стані: Суддя вимушено «підкоряється» домінуванню Супермами, яка є «єдиноможливим» самоототожненням особистості загалом. Колись руйнівна й витіснена критика Судді усвідомлюється тепер як конструктивна критика Патріотки, хоча водночас вона й руйнівна (не бути патріоткою, за словами клієнтки, означає – бути зрадницею). Це і є тим, що в лімінальному стані часто називають «життям на паузі» або психологічним виживанням особистості (Firman & Russell, 1994: 18). Протидія субособистостей не усвідомлювалась декілька років, отже власне внутрішній конфлікт не переживався, доки ситуативно внаслідок війни не утворились субособистості-маски.

У наведеному прикладі субособистість Судді відповідає образу Я, який гірше, ніж воно (Я) є насправді; субособистість Матері – образу Я, який краще, ніж воно є насправді. Обидва образи є наслідками неемпатійного ставлення в минулому (у дорослому віці –

самоставлення) (Meriam, 1994). Assagioli включав ці образи до ідеальних моделей, які також виражаються як субособистості (2022: 8).

Зауважимо, що у вище наведеній таблиці ідеальні моделі є динамічними компонентами в структурі лімінального стану, оскільки у кожній особистості вони можуть різнитись за змістом стосовно типів субособистостей та їх масок. Так само варіативними є загальні наративи просторово-часового зміщення (дезорієнтація свідомого Я).

До слова, субособистість Супермама так само виявилась внутрішньо конфліктною, тобто амбівалентною: вона і героїня, і жертва водночас. Однак Супермама поступово посилювала свою компенсаторну функцію під маскою Біженки і саме в лімінальному стані досягла свого максимального самовираження через несвідому конфронтацію з Суддею. Іншими словами, вимушене переселення клієнтки «прискорило» лімінальність як проміжний стан «прощання з героїнею», у співзалежності з якою пані хибно усвідомлювала себе як Я («Я – насамперед, мати, а вже потім жінка, подруга, донька...»).

Побіжним, а можливо й основним, наслідком такого самопізнання є диференціація захисної Патріотки-маски та ресурсної Патріотки-субособистості. Друга набуває особливої сили – національної самоідентичності, що, з точки зору психосинтезу, є проявом архетипової субособистості. Вона зароджується в колективному несвідомому, тобто за межами індивідуального досвіду. В умовах війни у клієнтки ця субособистість виявила себе у переході на спілкування українською та у самокритиці. Однак, походження субособистостей не є предметом нашого дослідження, оскільки все, що лежить на межі колективного та індивідуального несвідомого в лімінальному стані спершу не розрізняється, допоки свідоме Я не набуде свого суб'єктного статусу не лише в якості спостерігача (функція усвідомлення), але й дослідника і перетворювача (функція волі). У цьому й полягає розвиток лімінальності як здатності, що допомагає вийти з лімінального стану в стан порогового самопізнання – на порозі між свідомим та несвідомим у їхній єдності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами здійсненого теоретичного аналізу та синтезу психосинтетичних джерел нами встановлено, що лімінальний стан – це феномен, який можливо збагнути як явище лише опосередковано – у формі ідентифікаційної невизначеності, яка відображається як домінуюча субособистість (лише захисна) або ж різноспрямовані субособистості – і виживаюча, і захисна.

Виявлено, що в лімінальному стані наративні та імагінативні об'єктивації субособистостей мають виражене просторово-часове зміщення, тому особистість важко диференціює актуальні та ностальгічні переживання, надміру фантазує, прагне відновити втрачені можливості, очікує на життєво важливу подію чи її завершення тощо. Вона настійно намагається збагнути свою суб'єктність, але почергово ідентифікує себе з протилежними субособистостями, які нарізно представлені в символіці суб'єктивного часу й простору.

Ідентифікаційна невизначеність – це не лише констатація усталених субособистостей, а наслідок усвідомлення суб'єктом їх хибності, який супроводжується переживанням їх символічного просторово-часового зміщення в полі свідомості, що об'єктивуються у відповідних наративах та імагінаціях. Періодичне зміщення самоототожнення від однієї до іншої ідентифікації є сутністю лімінального стану, в якому особистість безуспішно намагається віднайти справжнє Я. Відтак усвідомлюється хибність або психологічна «смертність» будь-якої субособистості (як травмованої, що виживає, так і захисної). Отже, невизначеність констатується не як факт неусвідомлення ідентифікацій, а за глибиною усвідомлення їх хибності.

У структурі ідентифікаційної невизначеності, яку ми змодельовали на базі психосинтезу, виживаюча та захисна субособистості можуть відображатись у свідомості суб'єкта як маски, які у нормі відповідають домінуючим соціальним ролям дорослого.

Субособистості та їх маски можна дослідити за такими критеріями: 1) рівень їх усвідомлення на основі здатності до розототожнення; 2) усвідомлення їх хибності як часткового відображення цілої особистості; 3) домінування чи підпорядкування на основі відповідних функцій захисту чи виживання; 4) позитивна чи негативна модальність; 5) усвідомлення їх різноспрямованості як потенційної причини внутрішнього конфлікту; 6) відповідність їх ідеальним моделям. Другий та третій критерії разом визначають типи ідентифікацій, між якими виникає невизначеність: хибно позитивну та хибно негативну.

Отже, загалом є 7 критеріїв, за якими структурні елементи ідентифікаційної невизначеності можна емпірично дослідити за імагінативними та наративними формовиявами субособистостей. Чим більше субособистостей та критеріїв їх якісного аналізу усвідомлено досліджуванним, тим вищий рівень ідентифікаційної невизначеності у нього констатується. При цьому важливо проконтролювати фактор навіювання, що вимагає порогового самопізнання, в якому дослідження (як і психотерапія в психосинтезі) здійснюється через символічні об'єктивації.

З огляду на те, що кожен з вище названих критеріїв ідентифікаційної невизначеності має індивідуальні наративні та імагінативні об'єктивації, в перспективі подальших розвідок ми плануємо розробити методологію емпіричного дослідження лімінальних станів у дорослого як особистісного предиктора розвитку лімальності в період ранньої дорослості.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Зелінська, Т. М. (2010). *Амбівалентність особистості. Теорія, діагностика і психокорекція*. Київ: Каравела.
- Касьянова, О. М., & Разумна, А. Г. (2022). Актуалізація екзистенціального аспекту професійної ідентичності як чинник виховання особистості майбутніх лікарів в умовах воєнного стану в Україні. *Грааль науки*, 17, 301-307. Взято з <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.22.07.2022.055>.
- Курганська, Л. О. (2013). Лімінальні стани як етап становлення професійної ідентичності: до постановки проблеми. *Горизонти образования*, 3(39), 149-154.
- Кучеренко, Є. (2018). *Психосинтез: теорія і практика психотерапії*. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ».
- Лушин, П. В. (2007). *О психологии человека в переходный период: как выжить, когда все рушится?* (2-е изд.). Київ: Науковий світ.
- Роменець, В. А., & Маноха, І. П. (2003). *Історія психології ХХ століття* (2-ге вид., стер.). Київ: Либідь.
- Шахоева, Л. В., & Кучеренко, Є. В. (2022). Внутрішній конфлікт як взаємодія субособистостей дорослого в психосинтезі. *Перспективи розвитку сучасної психології*, 11, 276-281.
- Assagioli, R. (1974). *Psychosynthesis. A Manual of Principles and Techniques* (A Collection of Basic Writings) (An Esalen Book). New York: Viking Compass Edition.
- Assagioli, R. (2022). Subpersonalities. A collection of articles. In K. Sørensen (Ed.). Kentaur Publishing.
- Carter-Haar, B. (1975). Identity and Personal Freedom. *Synthesis Journal. The Realization of the Self*, 2, 56-91.
- Firman, J., & Russell, A. (1994). *Opening to the inner child. Recovering authentic personality*. Palo Alto: Psychosynthesis Palo Alto.
- Meriam, C. (1994). *Digging up the Past. Object Relations and Subpersonalities*. Palo Alto: Psychosynthesis Palo Alto.
- Rowan, J. (1990). *Subpersonalities: The People Inside Us*. London and New York: Routledge.
- Stein, M. (1983). *In Midlife. A Jungian Perspective*. Texas: Spring Publications.
- Vargiu, J. (1974). Subpersonalities. *Synthesis Journal. The Realization of the Self*, 1, 52-90.

REFERENCES

- Zelinska, T. M. (2010). *Ambivalentnist osobystosti. Teoriia, diahnozyka i psykhokorektsiia* [The ambivalence of personality. Theory, diagnosis, and psychocorrection]. Kyiv: Karavela. [in Ukrainian].
- Kasianova, O. M., & Razumna, A. H. (2022). Aktualizatsiia ekzystentsialnoho aspektu profesiinoi identychnosti yak chynynk vykhovannia osobystosti maibutnikh likariv v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Actualization of the existential aspect of professional identity as a factor of future doctors personality upbringing under conditions of martial law in Ukraine]. *Hraal nauky*, 17, 301-307. Vzyato z <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.22.07.2022.055>. [in Ukrainian].
- Kurhanska, L. O. (2013). Liminalni stany yak etap stanovlennia profesiinoi identychnosti: do postanovky problemy [Liminal states as a stage of professional identity formation: to posing of the problem]. *Horyzonty obrazovanyia*, 3(39), 149-154. [in Ukrainian].
- Kucherenko, Ye. (2018). *Psykhosyntezy: teoriia i praktyka psykhoterapii* [Psychosynthesis: the theory and practice of Psychotherapy]. Vinnytsia: TOV «TVORY». [in Ukrainian].
- Lushin, P. V. (2007). *O psikhologii cheloveka v perekhodnyy period: kak vyzhit', kogda vse rushitsya?* [About the psychology of a person in a transition period: how to survive when everything collapses] (2-ye izd.). Kyiv: Naukoviy svit. [in Russian].
- Romenets, V. A., & Manokha, I. P. (2003). *Istoriia psykhologii XX stolittia* [History of the psychology of the twentieth century] (2-he vyd., ster.). Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].
- Shakhoieva, L. V., & Kucherenko, Ye. V. (2022). Vnutrishnii konflikt yak vzaiemodiia subosobystostei dorosloho v psykhosyntezi [Internal conflict as an interaction of subpersonalities of adult in psychosynthesis]. *Perspektyvy rozvytku suchasnoi psykhologii*, 11, 276-281. [in Ukrainian].
- Assagioli, R. (1974). *Psychosynthesis. A Manual of Principles and Techniques* (A Collection of Basic Writings) (An Esalen Book). New York: Viking Compass Edition. [in English].
- Assagioli, R. (2022). Subpersonalities. A collection of articles. In K. Sørensen (Ed.). Kentaur Publishing. [in English].
- Carter-Haar, B. (1975). Identity and Personal Freedom. *Synthesis Journal. The Realization of the Self*, 2, 56-91. [in English].
- Firman, J., & Russell, A. (1994). *Opening to the inner child. Recovering authentic personality*. Palo Alto: Psychosynthesis Palo Alto. [in English].
- Meriam, C. (1994). *Digging up the Past. Object Relations and Subpersonalities*. Palo Alto: Psychosynthesis Palo Alto. [in English].
- Rowan, J. (1990). *Subpersonalities: The People Inside Us*. London and New York: Routledge. [in English].
- Stein, M. (1983). *In Midlife. A Jungian Perspective*. Texas: Spring Publications. [in English].
- Vargiu, J. (1974). Subpersonalities. *Synthesis Journal. The Realization of the Self*, 1, 52-90. [in English].

IDENTIFICATIONAL UNCERTAINTY OF THE SELF-EXPLORING SUBJECT
IN A LIMINAL STATE

Yehor Kucherenko

PhD in Psychology, Associate Professor,
Post Doctoral Researcher at the Department of Psychology,
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
<https://orcid.org/0000-0002-7462-0638>

DOI <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i20.327>

Abstract. *This article provides a theoretical analysis of the problem of liminal states of the self-exploration subject in adulthood during the liminal pause. Based on the psychosynthesis approach, it is established that the leading cause of liminal states is the exhaustive dominance of the protective subpersonality, which leads to threshold self-exploration – the subjective level of the development of liminality.*

It is suggested that the conscious self as a subject of self-exploration in the liminal state is not manifested, but is only replaced by identification with multidirectional subpersonalities.

For the first time in the general psychological theory of liminality, the author introduces the concept of identification uncertainty as a result of the awareness of liminal states in which identifications are experienced identically and therefore are not differentiated by the conscious self. It is emphasized that such an awareness is accomplished only in a disidentified manner, as a result of which the liminal state is objectified in the field of consciousness as a surviving (falsely negative) and protective (falsely positive) subpersonalities, which has a pronounced spatial and temporal shift in narrative and imaginative forms.

Based on the example of a singular case of psychotherapy of an adult, an empirical model of identification uncertainty is presented, which includes two basic structural components: survival and protective subpersonalities as multidirectional identifications. Identification uncertainty is proposed to be studied on the basis of symbolically expressed imaginations and narratives according to the following criteria: awareness of subpersonalities or their masks, functions, and type of identification of subpersonalities (masks); awareness of the multidirectionality of subpersonalities as a source of internal conflict; compliance of subpersonalities and masks with groups of ideal models. The growing level of awareness of subpersonalities and the criteria for their qualitative analysis in the process of organized self-exploration indicates an increase in the level of identification uncertainty.

Keywords: *identification uncertainty, liminality, liminal state, liminal pause, conscious self, subpersonalities, internal conflict.*

Стаття надійшла до редакції 15.04.2023р.